

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Direcció General del Patrimoni Cultural
Arxiu Històric de Tarragona

CONFERÈNCIA : “ESTUDIS DELS ACTES COMMEMORATIUS DEL SETGE DE TARRAGONA, SEGONS LES FONTS DOCUMENTALS”, a càrrec d’Alfredo Redondo Penas

Bona tarda, senyores i senyors i benvinguts a l’Arxiu Històric de Tarragona.

En primer lloc, voldria agrair a les institucions implicades en la celebració d’aquest bicentenari del setge de Tarragona i, concretament, al meu amic i company, Ricard Ibarra, director de l’Arxiu Històric de Tarragona, la possibilitat que ha donat a aquest reusenc, per a parlar dels actes commemoratius que ja des de 1836 i fins al dia d’avui, s’han fet ressò en els diferents diaris del moment per a recordar als ciutadans i soldats que defensaren la plaça de l’exèrcit napoleònic dirigit pel general Suchet.

També agraeixo al Jordi Piqué (director de l’Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona), l’Elena Virgili (directora de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona) per les facilitats per a la consulta de la documentació i, especialment, a Rafael Vidal per la cessió del material gràfic que faré servir en aquesta xerrada.

L’episodi del setge de Tarragona forma part d’un episodi de la guerra de la Independència o guerra del francès que no ha tingut la importància històrica que van tenir, per exemple, els setges de Saragossa i Girona.

Sobre el setge, ja ens n’han parlat els diferents especialistes sobre la matèria i ens han recordat que la ciutat de Tarragona, al 1808, tenia una població aproximada de deu mil habitants, però que va augmentar fins als quaranta mil al 1810. La guarnició de Tarragona, durant els primers dies de setge era d’uns 6.600 homes de tots els cossos i un total de 2.285 milicians. La fortalesa tenia

un total de 300 peces d'artilleria de tots els calibres, i el castell del Olivo disposava de cinquanta canons. Poc abans de començar el setge, van arribar reforços en nombre total de 4.500. Així, el total de forces era d'uns 14.000 homes.

Moltes vegades hem cregut que es recorda algun fet i/o personatge quan fa 50 ó 100 anys del seu naixement, mort..., però la curiositat m'ha portat a intenta fer una cerca més acurada, primerament consultant les fonts hemerogràfiques:

- *La Vanguardia* (1861-1961)
- *Diario de Reus* (1911)
- *El Mundo Deportivo* (1911)
- *Las Circunstancias* (1911)
- *Semanario Católico de Reus* (1911)
- *Diario Español* (1961)
- *Diario de Barcelona* (1961)
- *El Noticiero Universal* (1961)
- *Diario Español de F.E.T. y de las JONS en Tarragona* (1961)
- *Solidaridad Nacional* (1961)
- *Mediterráneo. Diario de Falange Española Tradicionalista y de las Jons* (1961)
- *Diari de Tarragona* (1986-2011)

La informació facilitada per les actes municipals de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona, també ens deixen veure els diferents acords municipals que van permetre la celebració dels actes, com per exemple el nomenament del monarca Alfons XIII com a Coronel Honorari del Batalló Infantil que es va organitzar a la ciutat, al 1911.

Posteriorment la consulta de bibliografia, m'ha permès entendre el setge de la ciutat i els esdeveniments posteriors:

1. L'obra de Adolfo Alegret: *Historia del sitio, defensa, asalto y evacuación de Tarragona en la guerra de la Independencia* (1911)
2. El llibre que parla sobre l'actuació dels artillers durant el setge de José Cotrina, titulat *El cuerpo de artillería en el centenario del sitio de Tarragona* Publicaciones del "Memorial de Artillería". Madrid, 1911.
3. L'obra de Josep Maria Recasens *Tarragona en la Guerra de la Independencia. Recuerdo histórico desde 1808 a 1813* (Tarragona, 1863), de lectura obligada per tot aquell que vulgui introduir-se en els fets del setge.

A tall d'exemple del record dels fets, el trobem l'hemeroteca de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, al *Diario del Gobierno de Cataluña y de Barcelona* (1811) que fa una descripció de l'assalt:

“El general en jefe Suchet se ha visto en la dura necesidad de dar el asalto a la ciudad de Tarragona. Los parlamentarios de este general habían sido constantemente recibidos á fusilazos. El 28 de junio a las seis de la tarde los granaderos subieron a la brecha. La resistencia fue viva y encarnizada, duró muchas horas tras de las trincheras que se habían hecho en lo interior de la ciudad; pero todo fue tomado a pura fuerza. La guarnicion intentó salvarse por el camino de Barcelona y encontró en él la división italiana, los cazadores del veinte y quatro, que le cortaron el paso, y la persiguieron hasta el mar. Todo ha sido tomado o muerto: no se ha respetado nada sino los 1500 enfermos que se han hallado en los hospitales.

El Gobernador Senen de Contreras, ha sido hallado herido de un bayonetazo y no ha debido la vida sino a la generosidad del general en jefe. El marques Curten y tres otros oficiales generales, 500 oficiales de todos grados, y 10.000 soldados son prisioneros; 23 banderas, 380 cañones han caído en poder del general vencedor, y Tarragona no es sino un monton de ruina.

Este es el fruto de una ciega resistencia, dietada por el fanatismo que no prevé las consecuencias, y no se expone al peligro.

Todo esto se ha pasado en presencia de los ingleses, quietos expectadores de todas estas desgracias.

El dia después en Villanueva todos los heridos que estaban en los hospitales fueron hechos prisioneros, y 400 hombres lo fueron también en Villafranca.

Los restos del ejército del general Campoverde huyen por el collado de Sta. Christina, con el mayor desorden”

He intentat seguir, més ó menys, una cronologia dels fets cada 25 anys per tal de poder arribar a la data del bicentenari, el 2011. Així la primera referència que recorda els fets del setge apareixen el 29 de juny de 1861 al *Diari de Tarragona*:

“Cincuenta años han transcurrido desde que tuvieron lugar dentro de los muros de la Fidelísima y Ejemplar Tarragona las escenas de horror, los crímenes abominables, la sangrienta catástrofe cuya narración escuchamos de los trémulos labios de nuestros padres, con el corazón comprimido por la ira, henchidos los ojos por las ardientes lágrimas que el recuerdo de aquella traidora usurpación nos produce.

Posteriorment, el 2 de juliol es va celebrar, per iniciativa d'un grup d'amics una missa en honor dels tarragonins i tarragonines caiguts.

També al 1886 se'ns diu que *“la desenfrenada soldadesca francesa sació sus furores sin respetar sexos ni edades y la ciudad toda fue entregada al saqueo y al más horrible pillaje. Descansen en paz las innumerables víctimas de tan funesto día, á quienes consagramos este recuerdo, y cuyo noble sacrificio por la independencia de la patria no olvidarán jamás sus hermanos los tarraconenses”*.

Al 1891, em va sobtar trobar una revista o folletó d'il·lustració per a nens titulada *“El Mundo de los niños”*, un article de Juan Masip sobre José Bonaparte amb data de 10 d'agost que fa referència al setge de Tarragona.

Al 1898, any de la pèrdua de les colònies americanes de Cuba, Filipines i Puerto Rico, el record també es present però aquesta vegada, també els militars (el governador González, José Ralaon Dols, oficial d'artilleria, la guarnició del fort de l'Oliva i la Rosa Venas de Lloveras (els remeto a la revista *A Carn!*, publicació cibernètica del company Manel Güell on podran trobar un article meu sobre aquesta senyora que amb la seva valentia va fer front als francesos) tenen el seu espai en els diaris del moment.

Ja al 1911, el *Diari de Tarragona*, *La Vanguardia*, el *Diario de Reus*, *La Hormiga de Oro*, el *Catalunya Nova*, entre d'altres ens fan una descripció dels diferents actes que es van dur a terme des del 24 de juny fins al 9 de juliol (Gran concurs de tir de colom; festa de gimnàstica, sortides del batalló infantil, manifestació patriòtica en honor dels regiments d'infanteria que lluitaren a la ciutat, col·locació de la làpida commemorativa de la defensa al Pla de la Catedral, gran certamen històric-literari, focs artificials, caravana automobilista, una batalla de flors, curses ciclistes, la gran cursa de motocicletes "*Copa Samá*" (que es va desenvolupar per diferents pobles del voltant; es van establir dues categories: la de velocitat, amb un total de 210 kilòmetres, i la de turisme, amb un total de 140 kilòmetres), concurs de natació, la cursa ciclista "*Copa Rigau*" (organitzat pel Club Ciclista Tarraco amb un recorregut total de 50 kilòmetres), prova del concurs hípic, el gran concert de l'Orfeó Tarragoní i el raid d'aviació des de Sitges

Batalló infantil a la Rambla (1911) (Foto cedida per Rafael Vidal Ragazon)

Abans de iniciar-se la guerra civil del 1936 el 18 de juliol, en el 125è aniversari del setge, la premsa recorda que "*la mayor prueba justificativa de lo que sufrió la ciudad de Tarragona en sitio y asalto de la plaza, llevados a cabo por el cuerpo de ejército que mandaba el mariscal de Francia, el conde Suchet, se halla en la concesión que pocos años después se hizo a los defensores de Tarragona, de un distintivo especial que recordará aquella triste al par que gloriosa jornada (...) que constaba de de una Cruz roja, i que, conforme el*

diseño presentado...tendrá sus cuatro brazos iguales con corona i Real sobre la parte superior del vertical y un letrero en el horizontal que diga: ANTES MORIR QUE RENDIR debiendo llevarse pendiente de una cinta encarnada de dos dedos de ancha puesta por encima del cuello de la cabeza que baje hasta el pecho...". Aquesta medalla es pot veure a l'exposició del Tinglado 1 del Port.

Les fonts ja ens envien a 1961, any del 150è aniversari, les actes municipals del consistori, així com els diaris del moment *El Correo Catalán*, *Diario Español*, *Diario de Barcelona*, *El Noticiero Universal*, *Diario Español de F.E.T. y de las JONS en Tarragona*, *Solidaridad Nacional*, *Mediterráneo*. *Diario de Falange Española Tradicionalista y de las Jons* entre d'altres, així com diferents revistes del moment (com la *Revista Española de Historia Militar*, *La Ilustración*) ens apropem als actes, entre els que cal destacar la jornada del dia 28 de juny que va estar dedicada a l'homenatge a l'Exèrcit espanyol. Es va fer entrega del pergamí al Governador Militar de Tarragona i província amb la següent inscripció:

"En el CL aniversario de la encarnizada defensa de Tarragona en la guerra de la Independencia, la Ciudad no olvida a los heróicas fuerzas que al mando del General Contreras, = Regimientos de Almansa, Almería, Américas, Castilla La Nueva, Gerona, Granada, Iberia, Saboya, Santa Fe, Ultonia y armas de artillerías, caballerías, ingenieros con la asistencia del pueblo, que luchó a su lado con el mismo brío e infamado espíritu de resistencias, escribieron con su sangre y con sus vidas una de las más vibrantes páginas de nuestra historia = Este Ayuntamiento = rinde por ello, en el emocionado recuerdo = homenaje = de gratitud y respeto = a nuestro glorioso ejército = Tarragona 28 de junio de 1961 = El Alcalde = El Secretario"

En representació de S.E. el Cap de l'Estat, va presidir els actes el ministre don Pedro Gual Villalbí.

A les set de la tarda va sortir del Palau Municipal una processó cívico-militar, presidida pel senyor Gual Villalbí, per dirigir-se al monument als herois de 1811, situat a la Rambla Nova (antiga Rambla del Generalísimo). Al costat del monument als herois formava una companyia de l'Agrupación de Infanteria de Badajoz, número 26, amb bandera, esquadra, banda i música; una secció de marineria del patruller *Javier Quiroga*, fondegat al port, i un altre del *Ala de Caza*, número 23, de la base aèria de Reus, que van rendir els honors corresponents a l'arribada del ministre i autoritats.

Cartell del programa d'actes (1961) (Fons: Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona)

Hi va haver desfilada del Batalló Infantil, focs artificials, es va fer una exposició a la Casa de Cultura, es va donar una conferència per part d'Antonio Serrano Montalvo, catedràtic de la Universitat de Saragossa, sota el títol "*Teoría y significado histórico de la guerra de la independencia*". També es va fer un mata-segells commemoratiu, es va voler il·luminar el tram de muralla que anava del Portal del Roser a la Torrera de l'Arquebisbe, es celebrà una missa solemne a la Catedral, es va col·locar una corona de llorer al mausoleu del general Teodor Reding,

Al 1986 una delegació composta per varis membres de diferents entitats relacionades amb Tarragona (*Real Societat Arqueològica, El Casal Tarragoní, Sindicat d'Iniciatives Turístiques, Club Maginet i Casino de Tarragona*) es van entrevistar amb l'alcalde de la ciutat, Josep Maria Recasens, per tal de promoure els actes en memòria dels tarragonins que van morir durant el setge francès. Tot i que encara no s'havia definit el programa de la jornada, ajuntament i organitzadors estaven buscant la persona encarregada de fer el pregó i fou, finalment, Maria Antònia Ferré professora d'història contemporània de la Facultat de Filosofia i Lletres de la ciutat qui va recordar que "*la invasió napoleònica precipità a l'Estat espanyol la caiguda de l'antic règim*".

Ja es tenia el permís municipal per a la presentació de la Guardia Urbana amb el seu uniforme de gala, així com la intervenció de les dues colles castelleres. L'acte més important seria l'ofrena floral als peus del monument dels herois aixecat en plena Rambla Nova.

A les vuit de tarda del dia 27 de juny, a la sala d'actes de l'edifici municipal va tenir lloc la presentació de la col·lecció de làmines sobre el setge, "*editado por los Gogistes Tarragonins, a cargo de Xavier Ricomà, miembro de la Real Societat Arqueològica*". La col·lecció es componia de quatre pàgines de text, preparades pel publicista Jordi Morant i Clanxet; una fulla amb dues poesies

publicades l'any 1911 i 23 làmines amb continguts diversos dels episodis que culminaren el 28 de juny amb l'assalt francès a la ciutat.

Així mateix, l'historiador i professor de la Universitat de Girona, Lluís Maria de Puig i Oliver, realitzar una conferència sobre la guerra de la Independència a Catalunya.

El dissabte a les sis de la tarda, es va celebrar l'ofrena floral als herois de 1811, on la banda municipal, *Cors Al-Jelua*, *L'Ancora* y *Serrallo* van fer una actuació. També els castellers participaren en l'acte.

Altres actes que narren les fonts consultades són que el diumenge 28 a les dotze del matí, a l'explanada de la catedral va tenir lloc una ofrena floral davant la placa commemorativa del setge i assalt amb la intervenció del coro l'Ancora. A la una de la tarda, a l'altar major de la catedral, es va celebrar una missa en memòria dels caiguts (malauradament no dispo de imatges d'aquests actes per la llei de propietat intel·lectual)

Sala d'actes de l'Ajuntament de Tarragona (1986)

Els actes d'aquest 2011 els han pogut vostès anar seguint dia a dia i amb les diapositives que veurem a continuació es podran fer una idea que encara que han passat 200 anys encara hi ha interès per la nostra memòria.

Per acabar, vull agrair la seva presència i espero poder recollir aquesta informació per a poder oferir-la a tota la ciutadania en la meua propera publicació titulada *Actes commemoratius del setge i defensa de Tarragona (1836-2011)*